

Malwina SIEWIER

Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

Zagraniczne migracje Polaków jako problem bezpieczeństwa społecznego

Streszczenie

W artykule omówiono genezę, podstawowe pojęcia i klasyfikacje migracyjne. Wyeksponowano przyczyny i skutki wyjazdów zagranicznych. Przedstawiono konsekwencje migracji dla jednostki, grupy społecznej, a także kraju docelowego i kraju pochodzenia. Zwrócono uwagę na zagrożenia związane z tym zjawiskiem i ich wpływ na bezpieczeństwo państwa.

Słowa kluczowe: migracje, bezpieczeństwo społeczne, przyczyny i skutki migracji, problemy społeczne migrantów

Wstęp

Migracje są zjawiskiem złożonym, wymagającym interdyscyplinarnego podejścia, często wymykającym się spod „pióra” badacza, który chciałby uchwycić całość problemu. Otwarte granice państw Unii Europejskiej i możliwość swobodnego przemieszczania się stwarzają trudności w oszacowaniu skali wyjazdów zagranicznych. Na przestrzeni lat obserwowany jest jednak ich wyraźny wzrost. Stanowią *signum temporis* funkcjonowania współczesnych państw i społeczeństw. Tendencja ta dotyczy również Polski.

Migracje kształtują potencjał demograficzny danego regionu. Są też czynnikiem, który –obok urodzeń i zgonów – decyduje o tempie przyrostu lub

spadku liczby ludności oraz jej rozmieszczeniu¹. Zmiany demograficzne, związane z wysoką skalą migracji oraz niskim przyrostem naturalnym, traktowane są jako potencjalne zagrożenie². Na problem ten zwrócono uwagę w *Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2014 r.*, w której jako jeden z celów strategicznych w dziedzinie bezpieczeństwa wymienia się „prowadzenie efektywnej polityki rodzinnej oraz dostosowanie polityki migracyjnej do nowych wyzwań”³. Mobilność przestrzenna Polaków powinna być analizowana z uwzględnieniem czynników na poziomie makrospołecznym (polityka migracyjna, rynek pracy), mezospołecznym (kapitał społeczny, sieci migranckie) oraz mikrospołecznym (indywidualne motywacje i cechy migrantów)⁴.

W Polsce wskaźnik migracji był zawsze wysoki, chociaż występowały okresy, gdzie mobilność obywateli była ograniczana. Na przełomie XIX i XX wieku wyjeżdżano głównie ze względów politycznych i gospodarczych, potem zarobkowych. Po II wojnie światowej około 20 procent ludności przebywało poza granicami Polski. Około 2–5 milionów zostało przymusowo przesiedlonych. W latach 1945–1948 władze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej zmieniły politykę migracyjną. Wyjazdy zagraniczne stały się wówczas rzadkością. W drugiej połowie lat pięćdziesiątych wydarzenia międzynarodowe i zmiany personalne w Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej zapoczątkowały odwilż. Nowa sytuacja miała znaczenie dla migracji, które w tym czasie były częstsze. W niewielkim stopniu możliwe były wyjazdy czasowe i zarobkowe. W latach sześćdziesiątych, pomimo restrykcyjnej polityki polskich władz, nastąpiła intensyfikacja wyjazdów o charakterze zarobkowym. Ważną cezurę opisującą migracje Polaków stanowią lata osiemdziesiąte. Stopniowy rozpad systemu socjalistycznego wpłynął na wzrost mobilności społecznej. Szacuje się, że w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia na stałe wyjechało z Polski około miliona osób. W samych tylko Niemczech odnotowano przyjazd 250 tysięcy Polaków⁵. Kolejną falę migracyjną zapoczątkowało wejście Polski do Unii Europejskiej w maju 2004 r. Zaobserwowano wówczas dwudziestoprocentowy wzrost liczby wyjeżdżających Polaków

¹ *Migracje zarobkowe i powrotne w Polsce oraz w województwie warmińsko-mazurskim*, Warszawa 2009, s. 5.

² J. Gierszewski, *Organizacja systemu bezpieczeństwa społecznego*, Warszawa 2013, s. 168.

³ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014, s. 12.

⁴ A. Małek, *Migrantki-opiekunki. Doświadczenia migracyjne Polek pracujących w Rzymie*, Kraków 2011, s. 21.

⁵ P. Kaczmarczyk, *Współczesne migracje z Polski – próba statystycznej oceny zjawiska*, [w:] *Współczesne migracje zagraniczne Polaków. Aspekty lokalne i regionalne*, red. P. Kaczmarczyk, Warszawa 2008, s. 14–16.

w stosunku do roku poprzedniego i pięćdziesięcioprocentowy – w porównaniu z rokiem 2002⁶.

Słowo „migracja” wywodzi z języka łacińskiego od wyrazu *migratio*, który oznacza przesiedlanie się, wędrówkę. A ten z kolei pochodzi od czasownika *migrare*, czyli przesiedlać się⁷. Według jednej z definicji migracje to „wędrówki albo ruch mechaniczny (fizyczny) ludności; element i podstawowa (obok cyrkulacji) forma mobilności przestrzennej; oznaczająca przemieszczenia terytorialne związane ze względnie trwałą zmianą miejsca zamieszkania”⁸. W innej podkreślono, że spowodowane są one różnego rodzaju czynnikami⁹. Podstawowymi formami migracji są: emigracja, imigracja, reemigracja, repatriacja¹⁰. Specyficznym jej rodzajem są migracje zarobkowe, rozumiane „jako szczególna forma okresowych (z zamiarem powrotu) transgranicznych przemieszczeń ludności, których decydującym motywem jest poprawa sytuacji ekonomicznej migranta i jego rodziny w miejscu zamieszkania, najważniejszym celem natomiast jest uzyskanie pracy dającej większe (płacowe i pozapłacowe) korzyści ekonomiczne niż w miejscu zamieszkania”¹¹.

Klasyfikacje migracji

W literaturze przedmiotu prezentowane są różne typologie migracyjne. Jedna z nich uwzględnia następujące czynniki:

- zakres wolności decyzji migracyjnych (migracje dobrowolne i przymusowe),
- sposób przygotowania do migracji (spontaniczne i planowe),
- przyczyny migracji (polityczne, zarobkowe, innowacyjne),
- status prawny migranta (legalni i nielegalni),
- liczbę osób migrujących (migracje indywidualne, zbiorowe, np. rodzinne),
- czas trwania migracji (codzienne, okresowe, stałe),

⁶ Ibidem, s. 19.

⁷ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Warszawa 2000, s. 327.

⁸ Źródło: <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/migracje;3941121.html> [dostęp: 19.02.2017].

⁹ W. Wysoczański, *Siatka pojęciowa migracji w ujęciu językowym*, [w:] *Migracje: dzieje, typologia, definicje*, red. A. Furdal, W. Wysoczański, Wrocław 2006, s. 126.

¹⁰ Z.B. Kumoś, *Migracje – zagrożenia czy nadzieja?*, [w:] *Procesy migracyjne: teoria, ewolucja i współczesność*, red. L. Kacprzak, J. Knopka, Piła 2008, s. 47.

¹¹ J. Hałaj, M. Stec, *Zagraniczne migracje zarobkowe polskiej młodzieży w opinii studentów z województwa podkarpackiego – perspektywa psychologiczno-ekonomiczna*, Rzeszów 2010, s. 11.

- terytorium docelowe (wewnętrzne i zewnętrzne),
- charakter jednostki osiedleńczej (ze wsi do miast i odwrotnie)¹².
Klasyfikacje migracyjne uwzględniają najczęściej przyczyny migracji, czas trwania oraz ich kierunek, co przedstawia się następująco:
 - przyczyny:
 - ekonomiczne, np. podjęcie pracy, poprawa sytuacji finansowej, tzw. migracje zarobkowe,
 - pozaekonomiczne, np. nauka, sprawy rodzinne,
 - czas trwania:
 - krótkookresowe (przebywanie poza miejscem zamieszkania mniej niż rok),
 - długookresowe (przebywanie poza miejscem zamieszkania rok i dłużej), do tej kategorii zalicza się również wyjazdy za granicę (przyjazdy z zagranicy) na pobyt stały,
 - kierunek migracji:
 - migracje wewnętrzne – przemieszczanie się w obrębie kraju na pobyt stały lub czasowy (ruch międzywojewódzki; ruch wewnątrzwojewódzki),
 - migracje zewnętrzne/zagraniczne, czyli wyjazdy poza granice kraju zamieszkania (emigracja) oraz przyjazdy do innego (imigracja)¹³.

Ze względu na przeobrażenia stylu życia i pracy oraz przemiany kulturowe podział ten ulega zmianom. Często mówi się raczej o cyrkulacji¹⁴ oraz mobilności¹⁵, a nie emigracji w tradycyjnym rozumieniu. Szczególnie podkreśla się zmiany, jakie nastąpiły w wyniku transformacji systemowej oraz ich wpływ na przemieszczanie się ludności. Wyłonił się nowy typ migracji, tzw. niepełnej¹⁶, do której zalicza się migracje sezonowe, jak też długookresowe migracje nielegalne¹⁷.

Inna typologia odnosi się do migrantów. Skonstruowana została na podstawie kilku kryteriów, takich jak: czas trwania migracji; związku migranta

¹² J. Knopek, *Migracje międzynarodowe jako przedmiot badań politologicznych*, [w:] *Procesy migracyjne: teoria, ewolucja i współczesność*, red. L. Kacprzak, J. Knopka, Piła 2008, s. 22.

¹³ *Migracje zarobkowe i powrotne...*, op. cit., s. 5–6.

¹⁴ „Cyrkulacja (ang. *circulation*) – przemieszczenia terytorialne niezwiązane ze względnie trwałą zmianą miejsca zamieszkania; jest elementem mobilności przestrzennej” („Biuletyn Migracyjny” 08.2005, nr 2, s. 8).

¹⁵ „Mobilność przestrzenna (ang. *spatial mobility*) – przemieszczenia ludności między jednostkami terytorialnymi; główne jej formy to migracja i cyrkulacja, przy czym migracja związana jest ze względnie trwałą zmianą miejsca zamieszkania, a cyrkulacja – nie” (ibidem).

¹⁶ „Migracja niepełna (ang. *incomplete migration*) – jest szczególnym przypadkiem cyrkulacji, prowadzącym do zatrudnienia za granicą zwykle krótkotrwałego, zwykle nieformalnego i zwykle podejmowanego na tzw. wtórnym (podrzędnym) rynku pracy; z zasady jest odbywana przez osobę migrującą w pojedynkę, z intencją jak najszybszego połączenia się z pozostałymi członkami rodziny pozostawionymi w kraju” (ibidem).

¹⁷ Ibidem, s. 7.

z gospodarstwem domowym w kraju; typ aktywności ekonomicznej w czasie migracji; zatrudnienie za granicą; legalność wyjazdu. W klasyfikacji wyodrębniono cztery typy. Do pierwszego zaliczono „migrantów handlowych”, czyli osoby, które wyjeżdżają na krótką, trwającą mniej niż trzy tygodnie podróż, w celu zakupu lub sprzedaży towarów. Drugi typ stanowią „migranci osiedleńczy”. Są to osoby wyjeżdżające z zamiarem zamieszkania w innym kraju. Trzecią kategorię tworzą „migranci kontraktowi” lub „czasowi migranci legalni”. Podstawowym wyróżnikiem tej grupy jest przede wszystkim uregulowany prawnie status wyjazdu i pobytu. Czwartym typem są „migranci sezonowi”, wyjeżdżający za granicę w celu podjęcia pracy zarobkowej w określonym czasie, często za pośrednictwem rodziny i znajomych¹⁸.

W kolejnej klasyfikacji migrantów można wyróżnić:

- typ bociana – osoba z rodziny (najczęściej ojciec), która wyjeżdża na kilka miesięcy w celu zarobkowym, wraca i po pewnym czasie ponownie wyjeżdża, pozostali członkowie zostają w kraju,
- typ chomika – wyjeżdża, by zarobić na pewien cel, np. mieszkanie, rozpoczęcie własnego biznesu itp., podejmuje się różnych prac, aby uzbierać potrzebną kwotę i wrócić,
- typ buszujący – traktuje wyjazd jako przygodę, bierze pod uwagę każdą możliwość: powrót do kraju, osiedlenie się na stałe w obcym kraju, migrację do innego państwa,
- typ klasyczny – osoba wyjeżdża z zamiarem osiedlenia się w innym kraju i ułożenia sobie tam życia,
- typ misia koala – nie wraca do kraju z powodu porażki (braku pracy, nadmiernych wydatków), koczuje na dworcach, w parkach, przytułkach; często jest klientem tamtejszej opieki społecznej, żyje z drobnych kradzieży czy żebrania¹⁹.

Przyczyny migracji

Decyzje dotyczące migracji mogą wynikać z różnych przesłanek: ekonomicznych, społecznych, kulturowych czy politycznych. Przeważnie wpływają na

¹⁸ E. Jaźwińska, *Migracja niepełna ludności Polski: zróżnicowanie międzyregionalne*, [w:] *Ludzie na huśtawce. Migracje między peryferiami Polski i Zachodu*, red. E. Jaźwińska, M. Okólski, Warszawa 2001, s. 111–113.

¹⁹ K. Pankowski, *Najnowsza fala emigracji z Polski. Analiza treści dyskusji internetowych*, [w:] *Emigrować i wracać. Migracje zarobkowe Polaków a polityka państwa*, red. L. Kolarska-Bobińska, Warszawa 2007, s. 74.; Ł. Lipieński, *Czy wyjedzie z Polski kolejny milion?*, „Gazeta Wyborcza” 4.09.2006.

nie tzw. czynniki przyciągające i odpychające. Pierwsze silnie motywują do wyjazdu. Są to między innymi: możliwość zdobycia pracy, edukacja, wolność polityczna, wolność religijna, lepsza opieka zdrowotna, bezpieczeństwo, możliwość korzystania z przyjemności życia, większe szanse znalezienia partnera/partnerki, więzy rodzinne. Do czynników odpychających można zaliczyć problemy i uwarunkowania powodujące niezadowolenie z życia, takie jak: niewystarczająca ilość miejsc pracy, złe warunki polityczne, społeczne, słaba opieka medyczna, koszty życia, zagrożenie życia, słabe szanse na znalezienie partnera/partnerki, klęski żywiołowe, utrata majątku itp.²⁰

Tabela 1. Przyczyny migracji

Przyczyny migracji	Czynniki „odpychające”	Czynniki „przyciągające
Ekonomiczne i demograficzne	<ul style="list-style-type: none"> — ubóstwo — bezrobocie — niskie płace — koszty życia — wysoki przyrost naturalny — brak podstawowej opieki medycznej — braki w systemie edukacji 	<ul style="list-style-type: none"> — perspektywy wyższych zarobków — perspektywa poprawy standardu życia — rozwój osobisty lub zawodowy
Polityczne	<ul style="list-style-type: none"> — konflikty — niebezpieczeństwo — przemoc — korupcja — zagrożenie życia — łamanie praw człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> — poczucie bezpieczeństwa — wolność polityczna
Społeczno-kulturowe	<ul style="list-style-type: none"> — dyskryminacja wynikająca ze względów etnicznych i religijnych 	<ul style="list-style-type: none"> — połączenie z rodziną — migracja do kraju przodków — brak dyskryminacji, uprzedzeń rasowych czy etnicznych

Źródło: J. Gierszewski, *Organizacja systemu bezpieczeństwa społecznego*, Warszawa 2013, s. 165

Najczęściej migracje mają charakter zarobkowy (materialny). Podawanymi przez polskich migrantów przyczynami wyjazdów są brak pracy oraz niekorzystne warunki płacowe. Decyzja o wyjeździe w drugim przypadku wynika z braku zatrudnienia, które byłoby satysfakcjonujące pod względem

²⁰ *Brain Drain-Brain Gain. Modułowy program kształcenia dla doradców zawodowych. Projekt w ramach Programu Leonardo da Vinci*, red. B.J. Ertelt, J. Górna, G. Sikorski, Częstochowa 2010, s. 82–83.

finansowym. Szansa uzyskania wyższego wynagrodzenia za wykonywanie tych samych zadań działa motywująco. Wyższe płace nie są jednak jedynym powodem migracji. Innym może być chęć zrealizowania swoich planów naukowych czy zawodowych²¹. W mniejszym stopniu obserwowane są takie motywacje, jak: chęć dokonania zmiany w swoim życiu, nauczenia się czegoś nowego, przeżycia przygody, poznania innej kultury. Akcentowanie aspektu ekonomicznego przez Polaków świadczy, że jest to raczej konieczność. Wielu z nich deklaruje chęć powrotu do kraju. Migracja nie jest stanem idealnym, niesie ze sobą wiele konsekwencji w wymiarze indywidualnym i społecznym²².

Młodzi ludzie w zarobkowych wyjazdach zagranicznych widzą szansę na lepsze życie. Pozytywnie postrzegają też swoje perspektywy życiowe, nawet jeśli pracują poniżej swoich kwalifikacji. Są oni mało usatysfakcjonowani samą pracą, natomiast czerpią zadowolenie z warunków materialnych, społecznych, fizycznych. Najczęstszą barierą w awansie jest niedostateczna znajomość języka obcego. Badania pokazują jednak, że młodzi Polacy wykazują chęci podnoszenia swoich kompetencji i kwalifikacji. Ponadto lepiej odnajdują się w warunkach pracy i mają większe poczucie wpływu na własne życie, w porównaniu z osobami zatrudnionymi w kraju. Chętniej stawiają czoła wyzwaniom, zwiększają wysiłek, szukają skuteczniejszych rozwiązań, by osiągnąć swoje cele²³.

Istotny wpływ na podejmowane decyzje o migracji ma środowisko, w którym człowiek żyje. Ważny jest poziom zakorzenienia w danym miejscu. Przywiązanie, które oznacza pozytywną psychospołeczną więź osoby z miejscem zamieszkania, wytworzoną dzięki dobrym doświadczeniom. Osobom, które odczuwają negatywne emocje w swoim środowisku, łatwiej będzie je opuścić na dłuższy czas. Znaczenie będą mieć też cechy indywidualne poszczególnych osób, jak też odległość między krajem pochodzenia a krajem docelowym. Tożsamość miejsca jest przywiązaniem emocjonalnym. Oddalenie od miejsca, z którym jest się związanym, powoduje nostalgię, tęsknotę za domem, tzw. „chorobę domową”²⁴. Istotne w zrozumieniu zachowań migracyjnych i decyzji poszczególnych osób jest uwzględnienie najbliższego otoczenia migranta,

²¹ K. Górniak, *Prasa lokalna o migracji – obraz zjawiska*, [w:] *Tu i tam. Migracje z polskich wsi za granicę*, red. M. Wieruszewska, Warszawa 2007, s. 65.

²² *Ibidem*, s. 67–68.

²³ R. Bera, *Poczucie odpowiedzialności zawodowej osób migrujących zarobkowo. Perspektywa pedagogiczna*, Lublin 2012, s. 52.

²⁴ B. Rożnowski, D. Bryk, *Psychologiczna sytuacja migrantów zarobkowych na różnych etapach migracji*, [w:] *Migracja zarobkowa do Włoch. Próba podejścia interdyscyplinarnego*, red. D. Bryk, B. Rożnowski, M.S. Zięba, Lublin 2008, s. 49–50.

czyli jego rodziny, znajomych, sieci społecznych, pełnionych ról. „Migracja jest bowiem efektem decyzji pojedynczych osób, podejmowanych w kontekście oddziaływań społeczno-kulturowych”²⁵.

Skutki migracji na poziomie makro-, mezo- i mikrospołecznym

Migracje zarobkowe mogą przynosić zarówno korzyści, jak i straty. W skali makrospołecznej (krajowej) niosą rzeczywisty spadek stopy bezrobocia, czasem prowadzą do wzrostu płac. Wśród negatywnych konsekwencji należy wymienić na przykład osłabienie dynamiki wzrostu. Poziom mezospołeczny dotyczy rodziny i gospodarstwa domowego. Z jednej strony transfer pieniędzy z zagranicy zwiększa zasoby rodziny, z drugiej – może prowadzić do nieodwracalnych zmian w jej strukturze i rozpadu więzi. W skali mikro skutki, zarówno pozytywne, jak i negatywne, dotyczą jednostki. Migracja może być szansą na uzyskanie zatrudnienia, dobrą płacę, zdobycie nowych umiejętności i doświadczeń. Drugą stroną medalu jest zjawisko *brain waste*, czyli praca poniżej kwalifikacji oraz zagrożenie marginalizacją i wykluczeniem społecznym²⁶.

W raporcie wykonanym dla Komisji Europejskiej pt. *Labour mobility within the EU in the context of enlargement and the functioning of the transitional arrangements* analitycy stwierdzają, że z Polski wyjeżdżają głównie ludzie młodzi. Połowa z nich ma mniej niż 29 lat. Spośród nich co czwarty legitymuje się wykształceniem wyższym, co świadczy o pojawieniu się zjawiska drenażu mózgow. Często migranci podejmują prace proste i mało płatne. Oferty kierowane do osób z dyplomem magistra i tych po szkole zawodowej są często takie same. Odpływ młodych, wykształconych, wysoko wykwalifikowanych, znających języki obce ludzi jest dla państwa niewątpliwą stratą²⁷.

Termin „drenaż mózgow” (*brain drain*) ma specyficzne pochodzenie. Kожarzony jest z wyzyskiem najbiedniejszych krajów przez najbogatsze państwa poprzez przyciąganie z tych pierwszych najlepszych pracowników. Eksperti Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) za „specjalistę” bądź „wysoko kwalifikowanego specjalistę” uznają osobę, która ukończyła uczelnię wyższą, lub pracownika związanego z nauką, technologią, który w czasie swojej pracy zawodowej uzyskał odpowiednie doświadczenie. Jest to ogólna definicja, niebędąca jedyną opisującą osoby o wysokich kwalifikacjach.

²⁵ A. Małek, op. cit., s. 21.

²⁶ K. Iglicka, *Kontrasty migracyjne Polski. Wymiar transatlantycki*, Warszawa 2008, s. 70; K. Iglicka, *Bilans kosztów i korzyści najnowszej fali migracji zarobkowych z Polski oraz konsekwencje tego odpływu*, Biuletyn RPO, Warszawa 2009, s. 52; P. Kaczmarczyk, op. cit., s. 17.

²⁷ R. Bera, *Emigranci polscy w nowym środowisku pracy*, Lublin 2011, s. 31.

Stanowią one bowiem niejednorodną grupę ludzi różnych zawodów, specjalności czy umiejętności. Zjawiskiem związanym z migracjami osób wysoko wykwalifikowanych jest tzw. wymiana mózgow (*brain exchange*). Migranci podejmują w kraju przyjmującym zatrudnienie na odpowiednim stanowisku, zgodnym z zawodem i kwalifikacjami. W przypadku, gdy nie wykonują oni pracy adekwatnej do kwalifikacji, zachodzi zjawisko deprecjacji (*deskilling*), co prowadzi do marnowania potencjału ludzkiego (*brain waste*). Wymiana mózgow zakłada dwukierunkowy przepływ wysoko wykwalifikowanych osób. Jeżeli w kraju pochodzenia obserwowany jest duży odpływ specjalistów, mówi się o drenażu mózgow, natomiast duży napływ do kraju docelowego oznacza pozyskiwanie mózgow (*brain gain*)²⁸.

Obecnie obserwujemy globalną rywalizację o pozyskanie kapitału społecznego i intelektualnego. Kapitał społeczny rozumiany będzie jako aktualne i potencjalne zasoby jednostki i grupy. Jego elementem jest kapitał intelektualny, na który składają się – wiedza, kompetencje i doświadczenie. Jest on istotny w prognozowaniu rozwoju gospodarczego państw w warunkach gospodarki opartej na wiedzy. Szczególnie ważne jest to dla krajów będących w fazie rozwoju gospodarczego. Ma to również duże znaczenie dla osób, które stawiają na indywidualny rozwój i planują swoją karierę zawodową²⁹. Wiele państw imigracyjnych zdecydowało się na wprowadzenie preferencyjnych zasad wjazdu. Stwarzają one możliwości swobodnego przemieszczania się dla osób posiadających wysokie kwalifikacje w dziedzinach inżynierii, technik informatycznych, zarządzania, edukacji i praktyki medycznej. Przepływ wysoko wykwalifikowanych pracowników w dużej mierze dotyczy krajów wysoko rozwiniętych. Jednak znaczący odsetek przemieszcza się z Południa na Północ. Niesie to pewne ryzyko, że kraje ubogie pozbawione zostaną personelu potrzebnego do zapewnienia podstawowych usług oraz rozwoju społeczno-gospodarczego. Dotyczy to zwłaszcza lekarzy i pielęgniarek. Rządy państw imigracyjnych uważają, iż migracje wykwalifikowanego personelu mogą przynieść korzyść zarówno krajom przyjmującym, jak też wysyłającym. Istotne jest, by „drenaż mózgow” zastąpić „cyrkulacją mózgow”. Przykładem może być Tajwan. W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych obserwowano migracje wielu wykwalifikowanych pracowników. W późniejszym czasie, gdy rozwinął się tajwański sektor high-tech, rządowi udało się przyciągnąć z powrotem wielu Tajwańczyków, co wpłynęło na znaczny rozwój gospodarczy tego państwa. Koncepcja „cyrkulacji mózgow” zakłada, że

²⁸ *Migracje specjalistów wysokiej klasy w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, oprac. P. Kaczmarczyk, M. Okólski, Warszawa 2005, s. 44–46.

²⁹ *Migracje edukacyjne. Studenci zagraniczni – dwie strony księżycy*, red. Z. Kawczyńska-Butrym, Lublin 2014, s. 19.

„jeżeli wysoko wykwalifikowane osoby nie mogą znaleźć zatrudnienia w ojczyźnie, to – wyjeżdżając z niej, nie wyrządzają szkody gospodarce tego kraju [...]. Kształcenie ludzi po to, żeby pracowali za granicą, może wydawać się racjonalną strategią, ponieważ w krótkim okresie prowadzi do zwiększenia transferów pieniężnych przesyłanych przez migrantów, a w dłuższej perspektywie może przynieść rezultat w postaci powrotu doświadczonego personelu i transferu technologii”³⁰.

Dla krajów wysoko rozwiniętych duże znaczenie mają migracje zarobkowe. Wpływają one na rozwój gospodarczy w kraju docelowym i pobudzenie inwestycji. Pracownicy zarówno o wysokich, jak i niskich kwalifikacjach stanowią dodatkową siłę roboczą, uzupełniając braki na rynku pracy, wynikające ze zmian demograficznych i gospodarczych. Podejmują się oni zadań, których nie są w stanie, bądź nie chcą, wykonywać rodzimi pracownicy. Zdecydowana większość migrantów znajduje zatrudnienie w usługach (sprzątanie, gastronomia, sektor opieki, usługi domowe). Są też pracownicy wykonujący wysoko wyspecjalizowane zawody (nauczyciele, lekarze, pielęgniarki). Pojawiają się jednak problemy „szklanego sufitu”, dyskryminacji ze względu na rasę, etniczność, klasę społeczną, a także marnowania potencjału ludzkiego przez zlecanie prac poniżej kwalifikacji, co już sygnalizowano³¹.

Najpopularniejszą formą migracji zarobkowej jest praca sezonowa. Ma ona charakter krótkookresowy, zazwyczaj do 3 miesięcy. Oferty zatrudnienia pochodzą najczęściej z firm z sektora rolno-spożywczego. Dotyczą zwłaszcza prac w przetwórstwie owocowo-warzywnym, ogrodnictwie, hodowli, przy uprawie winnej latorośli, w przemyśle drzewnym i gospodarce leśnej. Prace te w większości oceniane są przez pracowników jako ciężkie, wymagające znacznego wysiłku fizycznego. Oczekuje się od nich intensywnego, wydajnego i terminowego wykonywania często monotonnych czynności. Rodzima siła robocza rzadko podejmuje się tego typu zajęć, m.in. ze względu na niższe wynagrodzenie, niski prestiż i dużą uciążliwość. Przyjmowanie do pracy migrantów uzupełnia luki w podaży pracy, a nawet jest warunkiem koniecznym, aby niektóre z podmiotów gospodarczych kraju imigracyjnego mogły funkcjonować. Najchętniej przyjmowane są osoby, które już pracowały w podobnym miejscu i się sprawdziły, bądź zostały zarekomendowane³². Migracja jednej osoby często pociąga za sobą wyjazdy innych członków sieci społecznej. Pionier ponosi największe koszty, przeciera szlaki, ułatwia innym

³⁰ S. Castles, M.J. Miller, *Migracje we współczesnym świecie*, Warszawa 2011, s. 88–91.

³¹ Ibidem, s. 297.

³² E. Marek, *Sezonowe zatrudnianie Polaków za granicą*, [w:] *Zewnętrzne migracje zarobkowe we współczesnej Polsce: wybrane zagadnienia*, red. A. Rajkiewicz, Włocławek 2000, s. 19.

migrację i dostęp do rynku pracy. Każda następna osoba stale rozbudowuje tę sieć o kolejne ogniwa. Specjaliści mówią o powstającej w ten sposób „kultu-rze migracji”³³.

Migracje zarobkowe dotyczą zwłaszcza młodych ludzi. Trudna sytuacja na rynku pracy, brak satysfakcjonujących ofert zatrudnienia, a często żadnych, są najczęstszymi powodami skłaniającym młodych Polaków do opuszczenia swojego kraju. Działają również inne motywacje, które zależą od „osobistej historii” każdego człowieka. Są to osoby, które dopiero rozpoczynają swoją karierę zawodową i dorosłe życie. Średnia wieku migrantów po akcesji Pol-ski do UE wyniosła 31,4 lat. W skali kraju widoczna jest nadreprezentacja migrantów w tzw. wieku mobilnym (20–44 lata), zwłaszcza z przedziału 20–24 lata³⁴. Z młodym wiekiem związane są bezdzietność i czas wolny. Powo-duje to wydłużanie pobytu za granicą i mniejszy transfer pieniędzy do Polski. Młody wiek i brak zobowiązań w rodzinnym kraju jest cechą wyróżniającą współczesnego Polaka – migranta³⁵. Biorąc pod uwagę kwestię płci, można stwierdzić, że kobiety były najliczniej reprezentowane przez roczniki w prze-dziale 20–31 lat. Po 1 maja 2004 r. co szósta Polka – migrantka, miała 24 lub 25 lat. Połowa nie przekroczyła 26. roku życia. Większość z nich nie była mę-żatkami lub/i matkami. Należy zauważyć, że co dziesiąta kobieta liczyła sobie 46–51 lat, co można tłumaczyć większą swobodą, związaną z wypełnieniem podstawowych obowiązków wobec rodziny, a zwłaszcza dzieci³⁶. Sformuło-wane jeszcze w XIX w. prawo dotyczące mobilności przestrzennej zakłada, że „po każdej fali emigracji ludności następuje fala powrotów”. Młodzi ludzie są jednak coraz bardziej elastyczni, a decyzja o wyjeździe na stałe może przyjść im łatwiej, jeśli nie będą mieć perspektyw w kraju³⁷.

Nasilenie zjawiska migracji wraz z ujemnym przyrostem naturalnym skutkuje ubytkiem ludności. Z czasem może to prowadzić do negatywnych konsekwencji w postaci zmniejszenia liczby osób w wieku produktywnym, załamania niestabilnego systemu emerytalnego i konieczności przyjmowania imigran-tów³⁸. Rosnąca skala zjawiska migracji stwarza konieczność prowadzenia od-powiedniej polityki migracyjnej, uwzględniającej strumień przepływu ludności.

³³ A. Małek, op. cit., s. 24–25.

³⁴ I. Grabowska-Lusińska, M. Okólski, *Emigracja ostatnia?*, Warszawa 2009, s. 96–97.

³⁵ R. Jończy, *Nowa poakcesyjna emigracja – determinanty, perspektywy, zagrożenia*, [w:] *Współczesne migracje, dylematy Europy i Polski*, Warszawa 2009, s. 72.

³⁶ I. Grabowska-Lusińska, M. Okólski, op. cit., s. 98–99.

³⁷ A. Fihel, J. Tyrowicz, P. Kaczmarczyk, *Migracje powrotne Polaków*, „Biuletyn”, nr 5/2008, s. 4.

³⁸ *Wpływ emigracji zarobkowej na gospodarkę Polski. Analizy i prognozy Ministerstwa Gospodarki*, Warszawa 2007, s. 47.

Badania nad migracjami umożliwiają formułowanie celów i projektowanie programów, które je wdrażają³⁹.

Skutkami migracji dla kraju przyjmującego, poza przekształceniem struktur społecznych, demograficznych, ekonomicznych, jest różnorodność kulturowa, która z czasem może sprawiać problemy⁴⁰. W państwach Unii Europejskiej napływ migrantów powoduje ambiwalentne reakcje. Z jednej strony ludność napływowa rekompensuje niski przyrost naturalny, zatem jest konieczna do wzrostu gospodarczego państw, z drugiej – migranci postrzegani są jako zagrożenie narodowej tożsamości, źródło patologii społecznych, konkurencja dla rodzimych pracowników. Podejście takie wzmacniane jest uczuciami lęku i niechęci do osób przyjezdnych. Migranci tworzą enklawy, które postrzegane są jako „małe ojczyzny”. Jest to swego rodzaju model życia gettowego, odizolowania się od rzeczywistości społeczno-kulturowej kraju przyjmującego. Migranci z czasem przestają podejmować trud związany z pokonywaniem barier życia na emigracji (językowych, kulturowych, obyczajowych, zwyczajowych), co ma negatywne konsekwencje. Izolacja sprzyja tworzeniu odrębnej infrastruktury społecznej, z własnymi szkołami, instytucjami ochrony zdrowia, świątyniami⁴¹.

Polska migracja posiada pewne cechy specyficzne. Jest elastyczna i stonkowo łatwo dostosowuje się do warunków innych krajów. Polacy szybko reagują na zmieniające się uwarunkowania na międzynarodowym rynku pracy. Uaktywniają się, gdy popyt na pracę jest większy. Nie są też zbyt konserwatywni i szczególnie wybredni. Dość łatwo zmieniają kierunki geograficzne i miejsca zamieszkania. Łatwo można zaobserwować grupy polskich migrantów w różnych krajach, gdzie wykonują różnego typu profesje. Sprzyjają temu zwiększony popyt na pracochłonne usługi, a także kurczące się zasoby demograficzne w niektórych rejonach. Migracje odgrywają ważną rolę społeczno-ekonomicznego bufora zmian ustrojowych Europy Wschodniej. Stanowią bodziec modernizacyjny. Uruchamiają przemiany instytucjonalne w sferze ekonomicznej i politycznej⁴².

Zestawienie problemów społecznych, które można zaobserwować w krajach wysyłających, zaprezentowano w poniższej tabeli⁴³.

³⁹ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne. Studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2013, s. 360.

⁴⁰ S. Castles, M.J. Miller, op. cit., s. 21.

⁴¹ A. Chodubski, *Kształtowanie się nowego oblicza instytucjonalnego migracji w Europie*, [w:] *Procesy migracyjne: teoria, ewolucja i współczesność*, red. L. Kacprzak, J. Knopka, Piła 2008, s. 58–60.

⁴² M. Okólski, *Polska jako aktor na europejskiej scenie migracyjnej*, [w:] *Współczesne migracje, dylematy Europy i Polski*, Warszawa 2009, s. 8–9.

⁴³ *Migracja zarobkowa do Włoch...*, op. cit., s. 8.

Tabela 2. Kategoryzacja społecznych problemów migrantów

Problemy	Na poziomie jednostki	Na poziomie społeczeństwa
Ekonomiczne	<ul style="list-style-type: none"> — brak stałych dochodów — brak wystarczającej liczby mieszkań — potrzeba podniesienia materialnego statusu rodziny — ekonomiczna bierność rodzin migrantów — problemy zdrowotne migrantów 	<ul style="list-style-type: none"> — finansowa delokacja kapitału — nieuprawniony dostęp do świadczeń społecznych — system edukacyjny kształci osoby, które wykorzystują nabytą wiedzę i umiejętności w kraju przyjmującym — odpływ kapitału (intelektualnego i ekonomicznego) — utrata zasobów pracy, problem ze znalezieniem pracowników — deprecjacja lokalnych produktów i wzrost zainteresowania produktami zagranicznymi — brak wykwalifikowanej siły roboczej — ekonomiczna bierność rodzin migrantów — problemy zdrowotne migrantów – koszty leczenia
Spoleczne	<ul style="list-style-type: none"> — dysfunkcja rodzin migrantów — dezintegracja rodzin migrantów — osłabienie, zerwanie więzi społecznych — syndrom „sieroctwa migracyjnego”, „euro-sieroctwo” — potrzeba podniesienia statusu społecznego — niewykorzystanie kapitału intelektualnego 	<ul style="list-style-type: none"> — problem z socjalizacją dzieci — dysfunkcja rodzin migrantów — dezintegracja rodzin migrantów (aktualna i potencjalna) — problemy demograficzne — deprecjacja kapitału intelektualnego i ludzkiego
Psychologiczne/ Emocjonalne	<ul style="list-style-type: none"> — stany nerwicowe, reakcje psychosomatyczne — poczucie osamotnienia przez migrantów — utrata poczucia „bycia w domu u siebie” — migracyjne rodzicielstwo 	<ul style="list-style-type: none"> — dysfunkcja rodzin migrantów — dezintegracja rodzin migrantów (aktualna i potencjalna) — deprecjacja wartości kraju pochodzenia

Psychologiczne/ Emocjonalne	<ul style="list-style-type: none"> — ekonomiczna bierność rodzin migrantów — reakcja typu ucieczkowego, objawiająca się uzależnieniami — zagrożenie marginalizacją, wykluczeniem — dysfunkcja rodzin migrantów — dezintegracja rodzin migrantów, rozpad więzi — deprecjacja wartości kraju pochodzenia 	
--	--	--

Źródło: *Migracja zarobkowa do Włoch. Próba podejścia interdyscyplinarnego*, red. D. Bryk, B. Rożnowski, M.S. Zięba, Lublin 2008; J.M. Młyński, *Migracja zarobkowa w kontekście zmieniającej się rzeczywistości. Korzyści i zagrożenia*, „Pedagogika Katolicka”, nr 6/ 2010

Polska ze względu na swoje położenie geograficzne traktowana jest przede wszystkim jako kraj tranzytowy, a w niewielkim stopniu jako docelowy dla migrantów. Za najpoważniejsze zagrożenia dla bezpieczeństwa, związane ze zjawiskiem migracji, uznaje się przestępczość i terroryzm. Wpływa to na prowadzoną obecnie politykę blokowania napływu imigrantów. Zwłaszcza nielegalne migracje stanowią wyzwanie dla systemu bezpieczeństwa społecznego. Postrzegane są one jako zagrożenie ze względu na:

- obciążenie budżetu państwa (wydatki związane z utrzymaniem nielegalnych migrantów oraz ośrodków, w których przebywają, a także służb odpowiedzialnych za zwalczanie tego zjawiska),
- przenoszenie konfliktów z krajów pochodzenia migrantów do krajów przyjmujących (wykorzystywanie sieci imigranckich jako zaplecza do prowadzenia np. działalności terrorystycznej),
- pojawienie się zorganizowanych grup przestępczych (zajmujących się np. nielegalnym przetrzudem migrantów),
- wzrost patologii i negatywnych zjawisk (przestępczość, prostytutka, żebractwo)⁴⁴.

Państwa przyjmujące analizują zjawisko migracji pod kątem czerpanych zysków. Wśród zalet najczęściej wymienia się:

- transfery pieniężne przesyłane przez osoby migrujące mają pozytywny wpływ na rozwój gospodarczy krajów, z których pochodzą (redukcja ubóstwa),
- migranci transferują do ojczyzny umiejętności i postawy, czyli tzw. „transfery społeczne”, wpływające na rozwój,

⁴⁴ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne...*, op. cit., s. 363–364; *Uchodźcy – nowe wyzwania dla bezpieczeństwa europejskiego na tle standardów praw człowieka*, red. W. Pływaczewski, M. Ilnicki, Olsztyn 2015, passim.

- „drenaż mózgów” stopniowo zastępuje się „cyrkulacją mózgów”, co przynosi korzyści zarówno krajom przyjmującym migrantów, jak też wysyłającym,
- tymczasowa (cyrkulacyjna) migracja zarobkowa może pobudzać rozwój,
- rozwój gospodarczy wpływa na zmniejszenie migracji wyjazdowej⁴⁵.

Interesujące są wyniki badań, dotyczące wpływu migracji na zdrowie. Okazuje się, że w początkowym etapie pobytu w kraju docelowym stan zdrowia migrantów jest przeważnie lepszy (tzw. „efekt zdrowego migranta”). Można to tłumaczyć faktem, iż na wyjazd za granicę decydują się zwłaszcza ludzie młodzi i zdrowi. Pozostałe osoby wybierają migrację krótkookresową. Jednak z czasem ich stan zdrowia pogarsza się, a wskaźniki przyjmują niższe wartości, jak w społeczeństwie kraju przyjmującego. Może być to zatem konsekwencją obciążeń związanych z migracją i funkcjonowaniem w obcym państwie. Inne badania nad stresującymi wydarzeniami życiowymi dowiodły, że w przypadku migracji może wystąpić aż szesnaście sytuacji, które uznane zostały za stresogenne (zmiana warunków życia, nawyków osobistych, warunków pracy i godzin, obowiązków pracy, utrata pracy, kłopoty z pracodawcą, zmiana miejsca zamieszkania, zmiana w zakresie aktywności religijnej, zmiana rozrywek, zmiana w zakresie aktywności towarzyskiej, zmiana liczby członków rodziny zbierających się razem, zmiana nawyków dotyczących snu, zmiana stanu finansów, kłopoty seksualne, zmiana nawyków dotyczących jedzenia)⁴⁶.

Suma wartości wszystkich czynników daje 427 punktów. Jest to bardzo wysoka liczba, znacznie przekraczająca punktację przypisywaną najbardziej stresogennym wydarzeniom życiowym, takim jak: śmierć współmałżonka – 100 pkt, rozwód – 73 pkt, własna choroba lub uszkodzenie ciała – 63 pkt, ślub – 50 pkt. Według ekspertów wysoki poziom stresu zwiększa ryzyko wystąpienia chorób, stąd migracja może być wydarzeniem życiowym wpływającym na pogorszenie stanu zdrowia. Można zauważyć, że nawet w przypadku zaistnienia połowy wymienionych czynników prawdopodobieństwo wystąpienia choroby wynosi 50 procent⁴⁷.

Migracje mogą być zjawiskiem stresogennym z kilku powodów:

- konieczność pokonania pewnego dystansu,
- społeczno-kulturowa zmiana otoczenia,
- zerwanie bezpośrednich relacji z krajem ojczystym, a w rezultacie odczucie wykorzenienia, wyobcowania,

⁴⁵ S. Castles, M.J. Miller, op. cit., s. 82–83.

⁴⁶ E. Jaroszewska, *Migracje a zdrowie. Uwarunkowania kondycji zdrowotnej migrantów oraz bariery w korzystaniu z opieki medycznej*, Warszawa 2013, s. 19–20.

⁴⁷ Ibidem, s. 20.

- poczucie ograniczonych kompetencji kwalifikacyjnych i cywilizacyjnych,
- doświadczanie radykalnych zmian wzorów, sposobów zachowania i symbolicznego modelu świata migranta,
- trudności adaptacyjne w nowym społeczeństwie⁴⁸.

Podsumowanie

Najczęściej migranci to ludzie młodzi, bezdzietni, stosunkowo dobrze wykształceni, zarówno kobiety, jak i mężczyźni, częściej mieszkańcy wsi aniżeli miast. Praca, która spełnia oczekiwania finansowe, jest główną motywacją do opuszczania kraju. Różnica płac w Polsce i w innych państwach UE jest nadal znacząca. Należy jednak zauważyć, że nie tak duża, jak jeszcze kilkanaście lat temu. Dystans do Zachodu zmniejsza się.

Przeważnie migracje zdeterminowane są czynnikami ekonomicznymi. Do problemów na poziomie mikrospołecznym można zaliczyć przede wszystkim konieczność rozłąki z rodziną i znajomymi, uczucie osamotnienia, a także duże obciążenie psychofizyczne. Polscy migranci są często zaradni, przedsiębiorczy i odważni. Stosunkowo łatwo przystosowują się do nowej sytuacji, chętnie podejmują wyzwania. Dobrze odnajdują się w międzynarodowym środowisku pracy, integrują się z osobami innych narodowości, zwłaszcza z państw UE. Polscy migranci w większości nie wykonują pracy zgodnej z wykształceniem. Najczęściej angażowani są do prac fizycznych wymagających, co prawda, pewnych umiejętności, jednak nie specjalistycznych. Przeważnie są to zajęcia związane z opieką nad dziećmi i osobami w podeszłym wieku, w rolnictwie, przemyśle lekkim, hotelarstwie. Podejmowanie zatrudnienia poniżej kwalifikacji prowadzi do marnowania ich potencjału. Negatywną konsekwencją dla państwa jest utrata kapitału ludzkiego, co w połączeniu z niskim przyrostem demograficznym może zachwiać systemem bezpieczeństwa społecznego. Problem ten należy rozpatrywać w kontekście nasilających się zagrożeń związanych z przestępczością i terroryzmem, które sprzyjają prowadzeniu polityki blokowania napływu migrantów.

⁴⁸ K. Slany, *Co to znaczy być migrantką?*, [w:] *Migracje kobiet. Perspektywa wielowymiarowa*, red. K. Slany, Kraków 2008, s. 325–326.

Literatura

Prasa

Lipieński Ł., *Czy wyjedzie z Polski kolejny milion?*, „Gazeta Wyborcza” 4.09.2006.

Opracowania

- Bera R., *Emigranci polscy w nowym środowisku pracy*, Lublin 2011.
- Bera R., *Poczucie odpowiedzialności zawodowej osób migrujących zarobkowo. Perspektywa pedagogiczna*, Lublin 2012.
- „Biuletyn Migracyjny” 08.2005, nr 2.
- Brain Drain-Brain Gain. Modułowy program kształcenia dla doradców zawodowych. Projekt w ramach Programu Leonardo da Vinci*, red. B.J. Ertelt, J. Górna, G. Sikorski, Częstochowa 2010.
- Castles S., Miller M.J., *Migracje we współczesnym świecie*, Warszawa 2011.
- Chodubski A., *Kształtowanie się nowego oblicza instytucjonalnego migracji w Europie*, [w:] *Procesy migracyjne: teoria, ewolucja i współczesność*, red. L. Kacprzak, J. Knopka, Piła 2008.
- Czop E., *Migranci polscy w krajach unijnej piętnastki (1992–2011)*, Rzeszów 2013.
- Demografia i bezpieczeństwo społeczne krajów Unii Europejskiej*, red. I. Sobczak, M. Wyrzykowska-Antkiewicz, t. 25, Gdańsk 2013.
- Fihel A., Tyrowicz J., Kaczmarczyk P., *Migracje powrotne Polaków*, „Biuletyn”, nr 5/2008.
- Gierszewski J., *Bezpieczeństwo społeczne. Studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2013.
- Gierszewski J., *Organizacja systemu bezpieczeństwa społecznego*, Warszawa 2013.
- Górniak K., *Prasa lokalna o migracji – obraz zjawiska*, [w:] *Tu i tam. Migracje z polskich wsi za granicę*, red. M. Wieruszewska, Warszawa 2007.
- Grabowska-Lusińska I., Okólski M., *Emigracja ostatnia?*, Warszawa 2009.
- Hałaj J., Stec M., *Zagraniczne migracje zarobkowe polskiej młodzieży w opinii studentów z województwa podkarpackiego – perspektywa psychologiczno-ekonomiczna*, Rzeszów 2010.
- Iglicka K., *Kontrasty migracyjne Polski. Wymiar transatlantycki*, Warszawa 2008.
- Iglicka K., *Bilans kosztów i korzyści najnowszej fali migracji zarobkowych z Polski oraz konsekwencje tego odpływu*, Biuletyn RPO, Warszawa 2009.
- Jaroszewska E., *Migracje a zdrowie. Uwarunkowania kondycji zdrowotnej migrantów oraz bariery w korzystaniu z opieki medycznej*, Warszawa 2013.

- Jaźwińska E., *Migracja niepełna ludności Polski: zróżnicowanie międzyregionalne*, [w:] *Ludzie na huślawce. Migracje między peryferiami Polski i Zachodu*, red. E. Jaźwińska, M. Okólski, Warszawa 2001.
- Jończy R., *Nowa poakcesyjna emigracja – determinanty, perspektywy, zagrożenia*, [w:] *Współczesne migracje, dylematy Europy i Polski*, Warszawa 2009.
- Kaczmarczyk P., *Współczesne migracje z Polski – próba statystycznej oceny zjawiska*, [w:] *Współczesne migracje zagraniczne Polaków. Aspekty lokalne i regionalne*, red. P. Kaczmarczyk, Warszawa 2008.
- Kawczyńska-Butrym Z., *Migracje. Wybrane zagadnienia*, Lublin 2009.
- Knopiek J., *Migracje międzynarodowe jako przedmiot badań politologicznych*, [w:] *Procesy migracyjne: teoria, ewolucja i współczesność*, red. L. Kacprzak, J. Knopka, Piła 2008.
- Kumoś Z.B., *Migracje – zagrożenia czy nadzieja?*, [w:] *Procesy migracyjne: teoria, ewolucja i współczesność*, red. L. Kacprzak, J. Knopka, Piła 2008.
- Małek A., *Migrantki – opiekunki. Doświadczenia migracyjne Polek pracujących w Rzymie*, Kraków 2011.
- Marek E., *Sezonowe zatrudnianie Polaków za granicą*, [w:] *Zewnętrzne migracje zarobkowe we współczesnej Polsce: wybrane zagadnienia*, red. A. Rajkiewicz, Włocławek 2000.
- Migracje edukacyjne. Studenci zagraniczni – dwie strony księżycy*, red. Z. Kawczyńska-Butrym, Lublin 2014.
- Migracje rodziców. Problem społeczno-wychowawczy w Unii Europejskiej*, red. D. Marzec, E. Karpuszenko, B. Zajęcka, Warszawa 2015.
- Migracje specjalistów wysokiej klasy w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, oprac. P. Kaczmarczyk, M. Okólski, Warszawa 2005.
- Migracje zarobkowe i powrotne w Polsce oraz w województwie warmińsko-mazurskim*, Warszawa 2009.
- Okólski M., *Polska jako aktor na europejskiej scenie migracyjnej*, [w:] *Współczesne migracje, dylematy Europy i Polski*, Warszawa 2009.
- Pankowski K., *Najnowsza fala emigracji z Polski. Analiza treści dyskusji internetowych*, [w:] *Emigrować i wracać. Migracje zarobkowe Polaków a polityka państwa*, red. L. Kolarska-Bobińska, Warszawa 2007.
- Roźnowski B., Bryk D., *Psychologiczna sytuacja migrantów zarobkowych na różnych etapach migracji*, [w:] *Migracja zarobkowa do Włoch. Próba podejścia interdyscyplinarnego*, red. D. Bryk, B. Roźnowski, M.S. Zięba, Lublin 2008.
- Slany K., *Co to znaczy być migrantką?*, [w:] *Migracje kobiet. Perspektywa wielowymiarowa*, red. K. Slany, Kraków 2008.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014.

- Tuora-Schwierskott E., *Migracje polityki migracyjnej. Prawo Unii Europejskiej na tle wybranych doświadczeń krajowych*, Ratzbona 2015.
- Uchodźcy – nowe wyzwania dla bezpieczeństwa europejskiego na tle standardów praw człowieka*, red. W. Pływaczewski, M. Ilnicki, Olsztyn 2015.
- Wpływ emigracji zarobkowej na gospodarkę Polski. Analizy i prognozy Ministerstwa Gospodarki*, Warszawa 2007.
- Współczesne polskie migracje: strategie – skutki społeczne – reakcja państwa*, red. M. Lesińska, M. Okólski, Warszawa 2013.
- Wysoczański W., *Siatka pojęciowa migracji w ujęciu językowym*, [w:] *Migracje: dzieje, typologia, definicje*, red. A. Furdal, W. Wysoczański, Wrocław 2006.

Źródła internetowe

Encyklopedia PWN, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/migracje;3941121.html>.

Foreign migrations of Poles as a problem of social security

Summary

The article discusses the origins, basic concepts and classification of migration. Author outlined the causes and effects of foreign departures and showed the consequences of migration for the individual, social group, as well as the country of destination and country of origin. Attention was drawn to the risks associated with this phenomenon and its impact on national security.

Keywords: migration, social security, the causes and effects of migration, social problems of migrants